

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені Т.Г. ШЕВЧЕНКА**
Факультет початкового навчання
Кафедра мов і методики їх викладання

І. П. Калініна, Н. О. Янко

**УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИЙ
ЛІНГВІСТИЧНИЙ ДОВІДНИК**

СЛОВОТВІР І МОРФОЛОГІЯ

Для студентів денної і заочної форм навчання
вищих педагогічних навчальних закладів
спеціальності 013 Початкова освіта

**Чернігів
2017**

УДК 811.161:[81'373.611+81'366](03)

ББК Ш141.1-48

К 62

Рецензенти:

Мамчиц О. Б. – кандидат педагогічних наук, доцент,
зав. кафедри мов і методики їх викладання
Чернігівського національного педагогічного університету
імені Т.Г. Шевченка;

Яновицька Н. І. – кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник, провідний науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної
літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Калініна І. П., Янко Н. О.

К 62 **Українсько-російський лінгвістичний довідник :**
Словотвір і морфологія : посібник для студентів денної і
заочної форм навчання вищих педагогічних навчальних
закладів спеціальності 013 Початкова освіта / І. П. Калініна,
Н. О. Янко. – Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2017. –
52 с.

У довіднику розглядаються основні питання словотвору і морфології української та російської мов на основі порівняльного підходу. Теоретичний матеріал подано у вигляді таблиць. Довідник містить також схеми і зразки морфемного і словотвірного аналізу слів, морфологічного розбору частин мови.

Для студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності 013 Початкова освіта, викладачів курсів «Сучасна українська мова з практикумом», «Сучасна російська мова з практикумом», учителів-словесників.

УДК 811.161:[81'373.611+81'366](03)

ББК Ш 141.1-48

*Рекомендовано до друку на засіданні
кафедри мов і методики їх викладання ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 11 від 25 травня 2017 року).*

© Калініна І. П., Янко Н. О., 2017

ВСТУП

Основне призначення українсько-російського лінгвістичного довідника – допомогти студентам вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності 013 Початкова освіта оволодіти навичками морфемного, словотвірного і морфологічного аналізу слова.

У пропонованому довіднику узагальнено теоретичні відомості зі словотвору і морфології української та російської мов. До кожного розділу подано схеми і зразки аналізу слів. Теоретичний матеріал подано у вигляді таблиць, що значно полегшує роботу з посібником.

Лінгвістичний довідник перекладний, складений на основі порівняльного підходу. Джерела, які було використано в процесі укладання довідника, подано в кінці посібника.

Українсько-російський лінгвістичний довідник призначений для використання у вищих педагогічних навчальних закладах на заняттях з навчальних дисциплін "Сучасна українська мова з практикумом", "Сучасна російська мова з практикумом", у процесі самостійної роботи студентів факультетів початкового навчання. Матеріали довідника можуть бути використані також учителями-словесниками загальноосвітніх навчальних закладів, ліцеїв і гімназій, усіма тими, кому необхідно перекласти основні терміни, що вживаються в процесі морфемного, словотвірного і морфологічного розборів слів, з однієї мови на іншу.

МОРФЕМІКА / МОРФЕМИКА

БУДОВА СЛОВА	СТРОЕНИЕ СЛОВА
Закінчення (флексія)	Окончание (флексия)
Основа	Основа
Корінь	Корень
Префікс	Приставка
Суфікс	Суффикс
Інтерфікс	Интерфикс
Постфікс	Постфикс

МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА / МОРФЕМНЫЙ АНАЛИЗ СЛОВА

Порядок морфемного аналізу

1. З'ясувати, до якої частини мови належить аналізоване слово, змінюване воно чи незмінюване.
2. У змінюваному слові позначити закінчення (фонетично виражене або нульове). У незмінюваних словах (прислівниках, дієприслівниках, інфінітиві тощо) закінчення немає.
3. Вказати і схарактеризувати основу слова (похідна, непохідна; зв'язана, вільна).
4. Дібрати спільнокореневі слова й позначити корінь (якщо є історичні чергування в корені, треба їх вказати, наприклад: *подруга, друзі, дружба – г//ж//з*).
5. Визначити префікс (префікси), схарактеризувати значення; дібрати 1-2 одноструктурних слова, що містять такий же префікс.
6. Визначити суфікс (суфікси), схарактеризувати значення; дібрати 1-2 одноструктурних слова, що містять такий же суфікс.
7. Вказати службові морфеми (словотворчі, формотворчі).
8. Вказати історичні зміни у морфемній будові слова – опрощення, перерозклад, ускладнення (якщо наявні).

Порядок морфемного аналіза

1. Установить, какой частью речи является анализируемое слово, изменяемое оно или неизменяемое.
2. В изменяемом слове определить окончание (фонетически выраженное или нулевое). В неизменяемых словах (наречиях, деепричастиях, инфинитиве) окончания нет.
3. Указать и охарактеризовать основу слова (производная, непроизводная; связанная, свободная).
4. Назвать однокоренные слова и выделить корень (если есть исторические чередования в корне, следует их указать, например: *подруга, друзья, дружба – г//ж//з*).
5. Выделить приставку (приставки), указать значение; подобрать 1-2 одноструктурных слова с той же приставкой.
6. Выделить суффикс (суффиксы), указать значение; подобрать 1-2 одноструктурных слова с этим же суффиксом.
7. Указать служебные морфемы (словообразующие, формообразующие).
8. Указать исторические изменения в морфемной структуре слова – опрощение, переразложение, усложнение (если есть).

Зразок розбору

1. **Приморський** – прикметник, змінюється за відмінками, числами, родами.
2. Закінчення в слові фонетично виражене – **-ий**; вказує на чоловічий рід, називний відмінок, однину.
3. Основа – частина слова без закінчення, тобто **приморськ-**.

Основа слова похідна (складається з кореня й афіксів), вільна.
4. Спільнокореневі слова – **море, морський, моряк**. Корінь слова – **-мор-**.
5. Префікс **при-** означає "розташування біля чогось".
Одноструктурні слова – приміський, придорожній.
6. Суфікс **-ськ-** виражає узагальнену ознаку предмета за місцем знаходження його.
Одноструктурні слова – приміський.
7. Историчних змін у слові не відбулося.

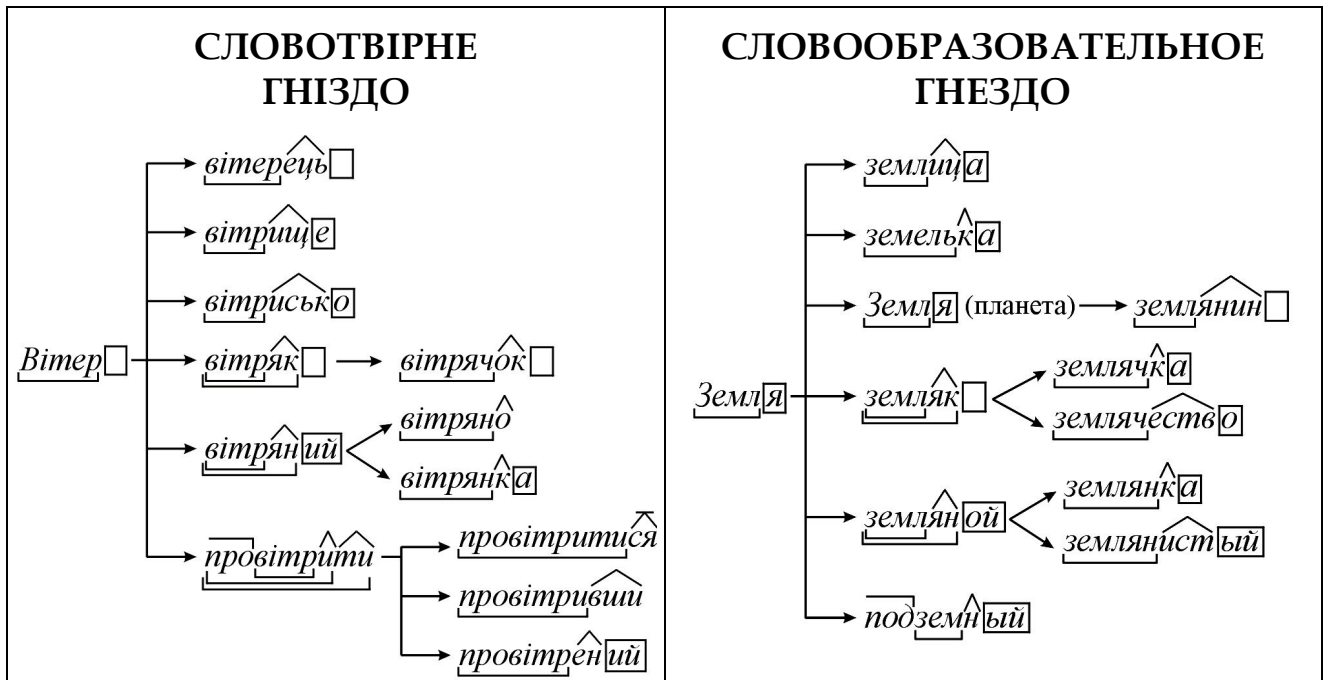
Образец разбора

1. Подснежник – імя существительное, изменяется по падежам и числам.
2. Окончание в слове нулевое; указывает на мужской род, именительный падеж, единственное число.
3. Основой слова является его часть без окончания, т.е. **подснежник** □.

Основа слова производная (состоит из корня и аффиксов), свободная.
4. Однокоренные слова – **снег, снежинка, снежный, снеговик**. Корень слова – **-снеж-** (чередование г//ж).
5. Приставка **под-** обозначает "нечто находящееся ниже или в близости от того, что названо мотивирующим словом".
Одноструктурные слова – подосиновик, подбородок.
6. Суффикс **-ник-**; существительные с этим суффиксом обозначают "предмет, характеризующийся отношением к предмету, явлению, названному мотивирующим словом".
Одноструктурные слова – подоконник.
7. Исторических изменений в структуре слова нет.

СЛОВОТВІР / СЛОВООБРАЗОВАНИЕ

СПОСІБ СЛОВОТВОРУ	СПОСОБ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ
<p style="text-align: center;">1. Морфологічний спосіб:</p> <p style="text-align: center;">а) афіксальний:</p> <ul style="list-style-type: none"> • префіксальний (<i>негарний, правнук, дочитати, назавжди</i>); • суфіксальний (<i>лимонний, весело, дубок, п'ятеро</i>); • префіксально-суфіксальний (<i>співбесідник, зарубіжний</i>); • безафіксний (<i>зелень, обман</i>); • постфіксальний (<i>учитися</i>); • префіксально-постфіксальний (<i>достукатися, розбігтися</i>); • суфіксально-постфіксальний (<i>гніздитися, гордитися</i>); • префіксально-суфіксально-постфіксальний (<i>передзвонюватися, розщедритися</i>); <p style="text-align: center;">б) складання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • словоскладання (<i>диван-ліжка, лісотундра</i>); • основоскладання (<i>пароплав, хіміко-біологічний</i>); • абрєвіація (<i>профком, Дніпрогес, МАН</i>); 	<p style="text-align: center;">1. Морфологический способ:</p> <p style="text-align: center;">а) аффиксальный:</p> <ul style="list-style-type: none"> • префиксальный (<i>некрасивый, правнук, дочитать, навсегда</i>); • суффиксальный (<i>лимонный, весело, дубок, пятеро</i>); • префиксально-суффиксальный (<i>собеседник, зарубежный</i>); • безаффиксный (<i>зелень, обман</i>); • постфиксальный (<i>учиться</i>); • префиксально-постфиксальный (<i>достучаться, разбежаться</i>); • суффиксально-постфиксальный (<i>гнездиться, гордиться</i>); • префиксально-суффиксально-постфиксальный (<i>перезваниваться, расщедриться</i>); <p style="text-align: center;">б) сложение:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сложение слов (<i>диван-кровать, лесотундра</i>); • основосложение (<i>пароход, химико-биологический</i>); • аббревиация (<i>профком, Днепрогэс, МАН</i>);
<p style="text-align: center;">2. Неморфологічний спосіб:</p> <p>а) лексико-синтаксичний (<i>сьогодні, сімсот, втридорога</i>);</p> <p>б) лексико-семантичний (<i>Дніпро – річка, "Дніпро" – готель; перо – пір'я птаха і знаряддя для письма</i>);</p> <p>в) морфолого-синтаксичний (<i>черговий, бігом</i>)</p>	<p style="text-align: center;">2. Неморфологический способ:</p> <p>а) лексико-синтаксический (<i>сегодня, семьсот, втридорога</i>);</p> <p>б) лексико-семантический (<i>Днепр – речка, "Днепр" – отель; гусеница – вид насекомых и форма колёс</i>);</p> <p>в) морфолого-синтаксический (<i>дежурный, бегом</i>)</p>
<p style="text-align: center;">СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК (РЯД)</p> <p style="text-align: center;"> </p>	<p style="text-align: center;">СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ЦЕПОЧКА</p> <p style="text-align: center;"> </p>

СЛОВОТВІРНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА / СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА

Порядок словотвірного розбору

1. Аналізоване (похідне) слово.
2. Твірне (мотивуюче) слово.
3. Твірна основа (спільна частина похідного і твірного слів).
4. Формант (елементи, якими похідне слово відрізняється від твірного).
5. Зміни в твірному слові (якщо є).
6. Спосіб творення.

Зразок

1. **Косметичний** – похідне слово.
2. **Косметика** – твірне слово.
3. **Косметич-** – твірна основа.
4. **Формант** – суфікс **-н-**.
5. У слові відбулося чергування **к//ч**.
6. **Морфологічний, афіксальний, суфіксальний** спосіб творення.

Косметич^ний ← косметик^а

Порядок словообразовательного розбору

1. Аналізуємо слово.
2. Производное слово.
3. Производящая основа (общая часть производного и производящего слов).
4. Формант (элементы, какими производное слово отличается от производящего слова).
5. Изменения в производном слове (если есть).
6. Способ образования.

Образец

1. **Мудрость** – анализируемое слово.
2. **Мудрый** – производящее слово.
3. **Мудр-** – производящая основа.
4. **Формант** – суффикс **-ость**.
5. **Изменений** в производном слове нет.
6. **Морфологический, аффиксальный, суффиксальный** способ образования.

Мудр^{ость} ← мудр^{ый}

МОРФОЛОГІЯ / MORFOLOGIA

ЧАСТИНИ МОВИ	ЧАСТИ РЕЧИ
<p>САМОСТІЙНІ ЧАСТИНИ МОВИ:</p>	<p>САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ ЧАСТИ РЕЧИ:</p>
<p style="text-align: center;">Іменник (відповідає на питання <i>хто? що?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постійні ознаки:</u></p> <p>1) розряди за значенням:</p> <p>а) власна назва (<i>Київ, Дружок</i>) чи загальна назва (<i>місто, собака</i>);</p> <p>б) назва істоти (<i>студент</i>) чи неістоти (<i>університет</i>);</p> <p>в) з конкретним (<i>будинок, дерево</i>) або з абстрактним значенням (<i>гордість, честь</i>);</p> <p>г) збірний (<i>студенство</i>), з речовинним значенням (<i>сіль, молоко, нафта</i>), одиничний (<i>сніжинка, горошина</i>);</p> <p>2) рід:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чоловічий (<i>батько, брат</i>); • жіночий (<i>мати, сестра</i>); • середній (<i>поле, море</i>); • спільний (<i>сирота, бідолаха</i>); • не мають роду іменники, що вживаються тільки в множині (<i>ножиці, шорти, каникули</i>); <p>3) відміна:</p> <ul style="list-style-type: none"> • перша (<i>країна, земля, сирота</i>); • друга (<i>кінь, батько, небо, море, знання, гай</i>); • третя (<i>ніч, піч, мати</i>); • четверта (<i>курча, лоша, ім'я</i>). <p style="text-align: center;"><u>Непостійні ознаки:</u></p> <p>1) число:</p> <ul style="list-style-type: none"> • однина (<i>зошит</i>); • множина (<i>зошити</i>); 	<p style="text-align: center;">Імя существительное (отвечает на вопросы <i>кто? что?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постоянные признаки:</u></p> <p>1) разряды по значению:</p> <p>а) собственное (<i>Киев, Дружок</i>) или нарицательное (<i>город, собака</i>);</p> <p>б) одушевленное (<i>студент</i>) или неодушевленное (<i>университет</i>);</p> <p>в) конкретное (<i>дом, дерево</i>) или абстрактное (<i>гордость, честь</i>);</p> <p>г) собирательное (<i>студенчество</i>), вещественное (<i>соль, молоко, нефть</i>), единичное (<i>снежинка, горошинка</i>);</p> <p>2) род:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мужской (<i>отец, брат</i>); • женский (<i>мама, сестра</i>); • средний (<i>поле, море</i>); • общий (<i>сирота, бедолага</i>); • не имеют рода имена существительные, имеющие форму только множественного числа (<i>ножницы, шорты, каникулы</i>); <p>3) склонение:</p> <ul style="list-style-type: none"> • первое (<i>страна, земля, дядя</i>); • второе (<i>конь, отец, небо, море, знание</i>); • третье (<i>ночь, мышь, мать</i>). <p style="text-align: center;"><u>Непостоянные признаки:</u></p> <p>1) число:</p> <ul style="list-style-type: none"> • единственное (<i>тетрадь</i>); • множественное (<i>тетради</i>);

<p>2) відмінок:</p> <ul style="list-style-type: none"> • називний (хто? що?): <i>учень, школа;</i> • родовий (кого? чого?): <i>учня, школи;</i> • давальний (кому? чому?): <i>учневі (учню), школі;</i> • знахідний (кого? що?): <i>учня, школу;</i> • орудний (ким? чим?): <i>учнем, школою;</i> • місцевий (на кому? на чому?): <i>на учневі (учні), у школі;</i> • кличний: <i>учню, школо;</i> <p>3) функція в реченні: може вживатися в ролі будь-якого члена речення; функції підмета і додатка є основними</p>	<p>2) падеж:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именительный (кто? что?): <i>ученик, школа;</i> • родительный (кого? чего?): <i>ученика, школы;</i> • дательный (кому? чему?): <i>ученику, школе;</i> • винительный (кого? что?): <i>ученика, школу;</i> • творительный (кем? чем?): <i>учеником, школой;</i> • предложный (о ком? о чём?): <i>об ученике, о школе;</i> <p>3) функция в предложении: может выступать в роли любого члена предложения; функции подлежащего и дополнения наиболее характерны</p>
<p style="text-align: center;">Прикметник (відповідає на питання <i>який? чий?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постійні ознаки:</u></p> <p>1) розряд за значенням:</p> <p>а) якісний (<i>новий, білий, товстий, низький, сміливий, сильний</i>);</p> <p>б) відносний (<i>залізний, осінній, літровий, сільський</i>);</p> <p>в) присвійний (<i>батьків, вовчий, Марііна</i>);</p> <p>2) ступінь порівняння (у якісних прикметників):</p> <ul style="list-style-type: none"> • нульовий (<i>високий</i>); • вищий (<i>вищий, більш високий, менш високий</i>); • найвищий (<i>найвищий, найбільш високий, найменш високий, якнайвищий, щонайвищий</i>); <p>3) форма (у якісних і присвійних):</p> <ul style="list-style-type: none"> • повна стягнена (<i>зелена, зелене, зелені</i>) і нестягнена (<i>зелений, зеленая, зеленее, зеленіі</i>); • коротка (<i>зелен, повен</i>); 	<p style="text-align: center;">Имя прилагательное (отвечает на вопросы <i>какой? чей?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постоянные признаки:</u></p> <p>1) разряд по значению:</p> <p>а) качественное (<i>новый, белый, толстый, низкий, смелый, сильный</i>);</p> <p>б) относительное (<i>железный, осенний, литровый, сельский</i>);</p> <p>в) притяжательное (<i>отцов, волчий, Мариина</i>);</p> <p>2) степень сравнения (у качественных прилагательных):</p> <ul style="list-style-type: none"> • положительная (<i>высокий</i>), • сравнительная (<i>выше, более высокий, менее высокий</i>), • превосходная (<i>высочайший, самый высокий, наиболее высокий, выше всех</i>); <p>3) форма (у качественных и притяжательных):</p> <ul style="list-style-type: none"> • полная (<i>добрый, добрая, доброе, добрые</i>); • краткая (<i>добр, добра, добры</i>);

<p>4) варіант відмінювання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • тверда група (<i>шкільний</i>); • м'яка група (<i>синій</i>); • на -лиций (<i>круглолиций</i>). <p style="text-align: center;"><u>Непостійні ознаки:</u></p> <p>1) рід:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чоловічий (<i>дрібний, дрібен</i>) • жіночий (<i>дрібна</i>) • середній (<i>дрібне</i>); <p>2) число:</p> <ul style="list-style-type: none"> • однина (<i>рідний</i>); • множина (<i>рідні</i>); <p>3) відмінок;</p> <p>4) від якого іменника залежить;</p> <p>5) функція в реченні: може бути означенням або іменною частиною складеного присудка</p>	<p>4) вариант склонения:</p> <ul style="list-style-type: none"> • твердый (<i>школьный</i>); • мягкий (<i>синий</i>); • смешанный (<i>строгий</i>); • на шипящий или -ц- (<i>куцый, медвежий</i>). <p style="text-align: center;"><u>Непостоянные признаки:</u></p> <p>1) род:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мужской (<i>красивый, красив</i>); • женский (<i>красивая, красива</i>); • средний (<i>красивое, красиво</i>); <p>2) число:</p> <ul style="list-style-type: none"> • единственное (<i>родной</i>); • множественное (<i>родные</i>); <p>3) падеж;</p> <p>4) от какого имени существительного зависит;</p> <p>5) функция в предложении: может быть определением или именной частью сказуемого</p>
<p style="text-align: center;">Числівник (відповідає на питання <i>скільки? котрий?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постійні ознаки:</u></p> <p>1) розряд за значенням:</p> <p>а) означено-кількісний:</p> <ul style="list-style-type: none"> • власне кількісний (<i>один, два, сто десять</i>); • збірний (<i>двоє, п'ятеро</i>); • дробовий (<i>півтора, одна друга, дві треті</i>); <p>б) порядковий (<i>перший, другий, сто десятий</i>);</p> <p>в) неозначено-кількісний (<i>декілька, багато, кільканадцять</i>);</p> <p>2) розряд за структурою:</p> <ul style="list-style-type: none"> • простий (<i>сім, сорок, півтора, третій</i>); 	<p style="text-align: center;">Имя числительное (отвечает на вопросы <i>сколько? который?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постоянные признаки:</u></p> <p>1) разряд по значению:</p> <p>а) количественное:</p> <ul style="list-style-type: none"> • целое (<i>один, два, сто десять</i>); • собирательное (<i>двое, пятеро</i>); • дробное (<i>полтора, одна вторая, две трети</i>); <p>б) порядковое (<i>первый, второй, сто десятый</i>);</p> <p>в) неопределённо-количественное (<i>несколько, много, немного, мало</i>);</p> <p>2) разряд по структуре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • простое (<i>семь, сорок, полтора, третий</i>);

<ul style="list-style-type: none"> • складний (<i>дванадцять, п'ятдесят, триста</i>); • складений (<i>двадцять один, сто тридцять сьомий</i>). <p style="text-align: center;"><u>Непостійні ознаки:</u></p> <p>1) відмінок;</p> <p>2) рід (якщо є):</p> <ul style="list-style-type: none"> • чоловічий (<i>один, мільйон, мільярд, два, півтора, обидва, шостий</i>); • жіночий (<i>одна, дві, обидві, півтори, тисяча, шоста</i>); • середній (<i>одне, одно, шосте</i>); <p>3) число (якщо є):</p> <ul style="list-style-type: none"> • одиниця (<i>один, тисяча, мільйон, мільярд, перший, п'ятий</i>); • множина (<i>одні, перші, двадцять п'яти</i>); <p>4) функція в реченні: кількісні числівники можуть бути головними і другорядними членами речення; порядкові числівники можуть виступати в реченні означенням або іменною частиною складеного присудка</p>	<ul style="list-style-type: none"> • сложное (<i>дванадцать, пятьдесят, триста</i>); • составное (<i>двадцать один, сто тридцать седьмой</i>). <p style="text-align: center;"><u>Непостоянные признаки:</u></p> <p>1) падеж;</p> <p>2) род (если есть):</p> <ul style="list-style-type: none"> • мужской (<i>один, миллион, миллиард, два, полтора, шестой</i>); • женский (<i>одна, две, полторы, тысяча, шестая</i>); • средний (<i>одно, шестое</i>); <p>3) число (если есть):</p> <ul style="list-style-type: none"> • единственное (<i>один, тысяча, миллион, миллиард, первый, пятый</i>); • множественное (<i>одни, первые, двадцать пять</i>); <p>4) функция в предложении: количественные числительные могут быть главными и второстепенными членами предложения; порядковые числительные употребляются в роли определений или именной части сказуемого</p>
<p style="text-align: center;">Займенник (слова, які вказують на предмети, ознаки або кількість, не називаючи їх)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постійні ознаки:</u></p> <p>1) група за співвіднесеністю з іншими іменними частинами мови:</p> <p>а) узагальнено-предметні (співвідносні з іменниками): <i>я, ми, ти, ви, він, вони, себе, хто, щось, абихто, що-небудь, ніхто</i> та ін.;</p> <p>б) узагальнено-якісні (співвідносні з прикметниками): <i>мій, наш, їхній, той, цей, такий, свій, який, чий, деякий, який-небудь</i> та ін.;</p>	<p style="text-align: center;">Местоимение (слова, которые указывают на предметы, признаки, количество, не называя их)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постоянные признаки:</u></p> <p>1) с какой частью речи соотносится:</p> <p>а) обобщённо-предметные (соотносительные с именем существительным): <i>я, мы, ты, вы, он, они, себя, кто, что-то, кое-кто, некто, что-нибудь, никто</i> и др.;</p> <p>б) обобщённо-качественные (соотносительные с именем прилагательным): <i>мой, наш, их, тот, этот, такой, свой, какой, чей, какой-то, какой-нибудь</i> и др.;</p>

в) узагальнено-кількісні (співвідносні з числівниками): *стільки, скільки, хтозна-скільки, ніскільки* та ін.;

2) розряд за ознакою:

- особові:

	одн.	мн.
1 особа	<i>я</i>	<i>ми</i>
2 особа	<i>ти</i>	<i>ви</i>
3 особа	<i>він, вона, воно</i>	<i>вони</i>

- зворотний: *себе*;
- питальні: *хто, що, який, чий, котрий, скільки*;
- відносні: *хто, що, який, чий, котрий, скільки*;
- означальні: *сам (самий), весь (увесь), всякий (всяка, всяке, всякі), кожний (кожен), жодний (жоден), інший*;
- неозначені: *хтось, дехто, абихто, що-небудь, будь-що, деякий, казна-який, абичий, хтозна-скільки* та ін.;
- присвійні: *мій, свій, наш, твій, ваш, його, її, їх, їхній*;
- заперечні: *ніхто, ніщо, ніякий, нічий, нікого, нічого, нікотрий, аніскільки* та ін.;
- вказівні: *той, отой, цей, оцей, такий, отакій*;

2) рід (у особових займенників 3-ої особи):

- чоловічий (*він*);
- жіночий (*вона*);
- середній (*вони*).

Непостійні ознаки:

1) відмінок;

2) число (якщо є):

- одна: (*кожний*);
- множина (*кожні*);

3) рід (якщо є):

- мужской (*той*);

в) обобщённо-количественные (соотносительные с числительными): *столько, сколько, несколько*;

2) разряд по значению:

- личные:

	ед. ч.	мн. ч.
1 лицо	<i>я</i>	<i>мы</i>
2 лицо	<i>ты</i>	<i>вы</i>
3 лицо	<i>он, она, оно</i>	<i>они</i>

- возвратное: *себя*;
- вопросительные: *кто, что, какой, который, чей, сколько*;
- относительные: *кто, что, какой, который, чей, сколько*;
- определительные: *сам, самый, весь (вся, всё, все), всякий, каждый, иной, другой*;
- неопределенные: *кто-то, кое-кто, кто-нибудь, кто-либо, что-то, кое-что, что-нибудь, какой-то, некто, нечто, некоторый*;
- притяжательные: *мой, свой, наш, твой, ваш, его, её, их*;
- отрицательные: *никто, ничто, никакой, ничей, некого, нечего, никоторый, нисколько*;
- указательные: *тот, этот, такой, таковой, экий, этакий*;

2) род (у личных местоимений 3-го лица):

- мужской (*он*);
- женский (*она*);
- средний (*оно*).

Непостоянные признаки:

1) падеж;

2) число (если есть):

- единственное (*каждый*);
- множественное (*каждые*);

3) род (если есть):

- мужской (*тот*);

<ul style="list-style-type: none"> • женский (<i>та</i>); • средний (<i>те</i>); <p>4) функція в реченні залежить від розряду: можуть виконувати роль підмета, додатка, іменної частини складеного присудка, означення</p>	<ul style="list-style-type: none"> • женский (<i>та</i>); • средний (<i>то</i>); <p>4) функция в предложении зависит от разряда: могут употребляться в роли подлежащего, дополнения, именной части сказуемого, определения</p>
<p style="text-align: center;">Дієслово (відповідає на питання в початковій формі – інфінітиві: <i>що робити? що зробити?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постійні ознаки:</u></p> <p>1) вид:</p> <ul style="list-style-type: none"> • доконаний (<i>сказати, прочитати, завершити, пробачити</i>); • недоконаний (<i>говорити, читати, завершувати, пробачати</i>); <p>2) перехідність:</p> <ul style="list-style-type: none"> • перехідне (<i>читати книжку, не розв'язати задачу, напитися води</i>); • неперехідне (<i>пливати в човні, подякувати всім</i>); <p>3) зворотність: зворотні дієслова (<i>учитися, хвилюватися, зустрічатися, кусатися</i>);</p> <p>4) стан:</p> <ul style="list-style-type: none"> • активний (<i>Хор виконує народну пісню</i>); • пасивний (<i>Пісня виконується хором</i>); • зворотно-середній (<i>умиватися, підніматися, прощатися, готуватися</i>); <p>5) дієвідміна: І дієвідміна – дієслова із закінченнями <i>-у (-ю), -еш (-еш), -е (-е), -емо (-ємо), -ете (-ете), -уть (-ють)</i>: <i>я пишу і малюю, ти пишеш і малюєш, він пише і малює, ми пишемо і малюємо, ви пишете і малюєте, вони пишуть і малюють</i>;</p>	<p style="text-align: center;">Глагол (отвечает на вопросы в начальной форме – инфинитиве: <i>что делать? что сделать?</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Постоянные признаки:</u></p> <p>1) вид:</p> <ul style="list-style-type: none"> • совершенный (<i>сказать, прочитать, завершить, простить</i>); • несовершенный (<i>говорить; читать, завершать, прощать</i>); <p>2) переходность:</p> <ul style="list-style-type: none"> • переходные (<i>читать книгу, не решить задачу, выпить воды</i>); • непереходные (<i>плыть в лодке, заниматься спортом</i>); <p>3) возвратность: возвратные глаголы (<i>учиться, бояться, встречаться, кусаться</i>);</p> <p>4) залог:</p> <ul style="list-style-type: none"> • действительный (<i>Хор исполняет народную песню</i>); • страдательный (<i>Песня исполняется хором</i>); • средне-возвратный (<i>умываться, подниматься, прощаться, готовиться</i>); <p>5) спряжение: І спряжение – глаголы с окончаниями <i>-у(-ю), -ешь, -ет, -ем, -ете, -ут (-ют)</i>: <i>я рисую, ты рисуешь, он рисует, мы рисуем, вы рисуете, они рисуют</i>;</p>

II дієвідміна – дієслова із закінченнями -у (-ю), -иш (-їш), -ить (іть), -имо (-їмо), -ите (-їте), -ать (-ять): я кричу і стою, ти кричиш і стоїш, він кричить і стоїть, ми кричимо і стоїмо, ви кричите і стоїте, вони кричать і стоять.

Непостійні ознаки:

1) спосіб:

- дійсний (читаю);
- наказовий (читай);
- умовний (читав би);

2) час:

- теперешній (пишу, пишеш, пише, пишемо, пишете, пишуть);
- минулий (писав, писала, писало, писали);
- давньоминулий (писав був, написала була);
- майбутній (напишу, буду писати);

3) особа:

1 ос. читаю, читаємо; говорю, говоримо;
2 ос. читаєш, читаєте; говориш, говорите;
3 ос. читає, читають; говорить, говорять;

4) число:

- однина: пишу, писав, напишу, буду писати тощо;
- множина: пишемо, писали, напишемо, будемо писати тощо;

5) рід (у минулому часі й умовному способі):

- чоловічий (свистів, читав би);
- жіночий (свистіла, читала б);
- середній (свистіло, читало б);

6) функція в реченні:

основна функція – присудок

II спряження – глаголы с окончани-ями -у(-ю), -ишь, -ит, -им, -ите, -ат(-ят):

я кричу, мы кричим, ты кричишь, вы кричите, он кричит, они кричат.

Непостоянные признаки:

1) наклонение:

- изъявительное (читаю);
- повелительное (читай);
- сослагательное (условное) (читал бы);

2) время:

- настоящее (пишу, пишешь, пишет, пишем, пишете, пишут);
- прошедшее (писал, писала, писало, писали);
- будущее (напишу, буду писать);

3) лицо:

1 л. пишу, пишем; говорю, говорим;
2 л. пишешь, пишете; говоришь, говорите;
3 л. пишет, пишут; говорит, говорят;

4) число:

- единственное: читаю, читал, прочитаю, буду читать и т.д.;
- множественное: читаем, читали, прочитаем, будем читать и т.д.;

5) род (в прошедшем времени и условном наклонении):

- мужской (свистел, читал бы);
- женский (свистела, читала бы);
- средний (свистело, читало бы);

6) функция в предложении:

основная функция – сказуемое

**Дієприкметник – відмінювана
форма глагола**
(відповідає на питання *який?*)

Постійні ознаки
(ознаки дієслова):

- 1) вид:
 - доконаний (*розтоплений*);
 - недоконаний (*топлений*);
- 2) перехідність-неперехідність (*перемігший хворобу, напосений*);
- 3) зворотність: в українській мові дієприкметники не утворюються від дієслів з постфіксом -ся (*той, що світиться*).
- 4) стан:
 - активний (*співаючий, пожовклий, здолавший*);
 - пасивний (*прочитаний, принесений, вишитий, озброєний*);
- 5) дієвідміна:
I дієвідміна (*написаний – написати*);
II дієвідміна (*розтоплений – розтопити*);
- 6) форма активного чи пасивного дієприкметника;
- 7) час:
 - теперешній (*жевріючий, киплячий, ревучий*);
 - минулий (*розпиляний, забутий, прочитаний, посунений*).

Непостійні ознаки
(ознаки прикметника):

- 1) – ;
- 2) число:
 - одинна (*розбитий*);
 - множина (*розбиті*);

**Причастие – неспрягаемая форма
глагола**
(отвечает на вопрос *какой?*)

Постоянные признаки
(признаки глагола):

- 1) вид:
 - совершенный (*убежавший*);
 - несовершенный (*бегающий*);
- 2) переходность-непереходность (*читающий книгу, спящий*);
- 3) возвратность: возвратные причастия образуются от возвратных глаголов (*светящийся*);
- 4) залог:
 - действительный (*читающий, читавший, выпавший, смеющийся*);
 - страдательный (*прочитанный, принесённый, решаемый*);
- 5) спряжение:
I спряжение (*пишущий – писать*);
II спряжение (*принёсший – принести*);
- 6) форма действительного или страдательного причастия;
- 7) время:
 - настоящее (*несущий, несомый, лежащий, читающий*);
 - прошедшее (*несший, лежавший, прочитанный*).

Непостоянные признаки (признаки
имени прилагательного):

- 1) форма (у страдательных причастий):
 - полная (*сорванный, разлитая*);
 - краткая (*сорван, разлита*);
- 2) число:
 - единственное (*написанный*);
 - множественное (*написанные*);

<p>3) рід:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чоловічий (<i>виліплений, одягнений, пожовклий</i>); • жіночий (<i>виліплена, одягнена, пожовкла</i>); • середній (<i>виліплене, одягнене, пожовкле</i>); <p>4) відмінок (<i>зачинений, зачиненого, зачиненому</i> і т.д.);</p> <p>5) – ;</p> <p>6) від якого іменника залежить;</p> <p>7) функція в реченні: може бути означенням або іменною частиною складеного присудка</p>	<p>3) род:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мужской (<i>вылепленный, плывущий, одетый</i>); • женский (<i>вылепленная, плывущая, одетая</i>); • средний (<i>вылепленное, плывущее, одетое</i>); <p>4) падеж (<i>закрытый, закрытого, закрытому</i> и т.д.);</p> <p>5) тип склонения:</p> <ul style="list-style-type: none"> • твёрдый (<i>брошенный</i>); • смешанный (<i>плывущий</i>); <p>6) от какого имени существительного зависит;</p> <p>7) функция в предложении: выступает в роли определения или сказуемого</p>
<p>Дієприслівник – незмінна форма дієслова (відповідає на питання <i>що роблячи? що робивши? що зробивши?</i>)</p> <p><u>Ознаки:</u> (визначаються за дієсловом, від якого утворюється дієприслівник):</p> <p>1) вид:</p> <ul style="list-style-type: none"> • доконаний (<i>перевірили, прочитавши, зробивши, зустрілись</i>); • недоконаний (<i>перевіряючи, читаючи, роблячи, зустрічаючись</i>); <p>2) перехідність-неперехідність (<i>читаючи журнал, сидячи в кріслі</i>);</p> <p>3) зворотність (<i>посміхаючись</i>);</p> <p>4) ознаки якого часу має:</p> <ul style="list-style-type: none"> • теперішній (<i>розв'язуючи, пишучи, сидячи</i>); • минулий (<i>розв'язавши, писавши, написавши, просидівши</i>); 	<p>Деепричастие – неизменяемая форма глагола (отвечает на вопросы <i>что делая? что сделав?</i>)</p> <p><u>Признаки:</u> (определяются по глаголу, от которого образовано деепричастие):</p> <p>1) вид:</p> <ul style="list-style-type: none"> • совершенный (<i>проверив, прочитав, сделав, встретившись</i>); • несовершенный (<i>проверяя, читая, делая, встречаясь</i>); <p>2) переходность-непереходность (<i>читая журнал, сидя в кресле</i>);</p> <p>3) возвратность (<i>улыбаясь</i>);</p> <p>4) залог:</p> <ul style="list-style-type: none"> • действительный (<i>решая задачу</i>); • страдательный (<i>решившись на подвиг</i>);

<p>5) дієвідміна: І дієвідміна (<i>підстрибуючи, віддавши</i>); ІІ дієвідміна (<i>стежачи</i>);</p> <p>6) від якої основи утворений (теперішнього часу чи інфінітива) і за допомогою якого суфікса;</p> <p>7) функція в реченні: може бути в ролі різних обставин</p>	<p>5) спряження: І спряження (<i>подскакивая, отдав</i>); ІІ спряження (<i>следя</i>);</p> <p>6) от какой основы образуется (настоящего времени или инфинитива) и с помощью какого суффикса;</p> <p>7) функция в предложении: употребляется в роли обстоятельства</p>
<p>Безособова форма на -но, -то – незмінна форма дієслова (відповідає на питання <i>що зроблено?</i>)</p> <p>Утворюється від основи пасивних дієприкметників минулого часу з суфіксами -н-, -т- додаванням -о: <i>написаний – написано, зроблений – зроблено, підшитий – підшито, вимитий – вимито.</i></p> <p>Функція в реченні: головний член безособових речень (присудок)</p>	<p>–</p>
<p>Прислівник – незмінювана частина мови (відповідає на питання <i>як? де? куди? звідки? коли? чому? з якою метою?</i> та ін.)</p> <p><u>Ознаки:</u></p> <p>1) розряд за значенням: а) означальні: <ul style="list-style-type: none"> • якісно-означальні (<i>гарно, швидко, легко, весело, гаряче</i>); • кількісно-означальні (<i>двічі, натроє, занадто, трохи, дуже</i>); • способу дії (<i>бігцем, навколішки, раптом, гуртом, по-моєму</i>); б) обставинні: <ul style="list-style-type: none"> • часу (<i>тоді, досі, сьогодні, учора, зранку, щороку</i>); • місця (<i>усюди, тут, там, унизу, ліворуч</i>); </p>	<p>Наречие – неизменяемая часть речи (отвечает на вопросы <i>как? где? куда? откуда? когда? почему? с какой целью?</i> та ін.)</p> <p><u>Признаки:</u></p> <p>1) разряд по значению: а) определительные (<i>красиво, быстро, легко, весело</i>);</p> <p>б) обстоятельственные: <ul style="list-style-type: none"> • времени (<i>тогда, сегодня, вчера, утром</i>); • места (<i>везде, тут, там, внизу, слева</i>); </p>

<ul style="list-style-type: none"> • причини (<i>спросоння, згарячу, зопалу</i>); • мети (<i>зумисне, навмисне, на зло, напоказ, наперекір</i>); <p>3) ступінь порівняння (якщо якісно-означальний):</p> <ul style="list-style-type: none"> • нульовий (<i>низько, весело, важливо</i>); • вищий (<i>нижче, веселіше, більш важливо, менш важливо</i>); • найвищий (<i>найнижче, найвеселіше, якнайнижче, щонайвеселіше, найбільш важливо, найменш важливо</i>); <p>4) спосіб словотворення;</p> <p>5) функція в реченні: найчастіше бувають обставинами, рідше – неузгодженим означенням (у тому випадку, коли залежать від іменника)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • причини (<i>сослепу, сгоряча, поневоле</i>); • цілі (<i>нарочно, назло, напоказ</i>); <p>3) ступінь порівняння (если есть):</p> <ul style="list-style-type: none"> • положительная (<i>низко, весело, легко</i>); • сравнительная (<i>ниже, веселее, легче</i>); <p>4) способ словообразования;</p> <p>5) функции в предложении: употребляются в роли обстоятельства, реже – в роли определения (в том случае, когда относятся к существительному); в сравнительной степени – сказуемое</p>
<p style="text-align: center;">Слово категорії стану – незмінна частина мови</p> <p>(виражає стан людини, природи тощо; уживається в ролі присудка в безособових реченнях: <i>Дітям весело. У кімнаті душно.</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Ознаки:</u></p> <p>1) розряд за значенням:</p> <p>а) слова, що виражають почуття, емоційний і психічний стан (<i>шкода, весело, соромно</i>);</p> <p>б) слова, що виражають фізичний стан (<i>боляче, лінь, страшно</i>);</p> <p>в) слова, що виражають стан природи (<i>сонячно, холодно, темно, вітряно</i>);</p> <p>г) слова, що виражають стан навколишнього середовища (<i>тихо, безлюдно, пустельно, затишно</i>);</p>	<p style="text-align: center;">Слово категорії стану – незмінна частина мови</p> <p>(указує на стан людини, природи, оточуючого середовища; уживається в функції головного члена безличних речень: <i>Дітям весело. В кімнаті душно.</i>)</p> <p style="text-align: center;"><u>Признаки:</u></p> <p>1) разряд по значению:</p> <p>а) слова, обозначающие чувство, эмоциональное и психическое состояние (<i>жаль, весело, стыдно</i>);</p> <p>б) слова, обозначающие физическое состояние (<i>больно, лень, страшно</i>);</p> <p>в) слова, обозначающие состояние природы (<i>солнечно, холодно, светло, сыро</i>);</p> <p>г) слова, обозначающие состояние окружающей среды (<i>тихо, пустынно, уютно</i>);</p>

<p>г) слова, що виражають значення необхідності, можливості або неможливості (<i>треба, потрібно, необхідно, можна, доцільно</i>);</p> <p>д) слова, що виражають оцінку стану: 1) часу, простору (<i>рано, пізно, близько</i>); 2) сприймання органами зору, слуху (<i>видно, чути</i>);</p> <p>2) тип за творенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • співвідносні з короткими формами прикметника (<i>тепло, гаряче, сумно, тихо</i>); • співвідносні з іменниками (<i>лінь, гріх, пора</i>); <p>3) – ;</p> <p>4) спосіб словотворення;</p> <p>5) функція в реченні: головний член безособових речень (присудок)</p>	<p>д) слова, обозначающие состояние необходимости, возможности или невозможности совершить какое-либо действие (<i>необходимо, нельзя, можно</i>);</p> <p>е) слова, обозначающие оценку состояния: 1) временные, пространственные (<i>рано, поздно, близко</i>); 2) восприятие органами зрения, слуха (<i>видно, слышно</i>);</p> <p>2) тип по образованию:</p> <ul style="list-style-type: none"> • соотносительные с краткими прилагательными (<i>тепло, тихо, грустно</i>); • соотносительные с именами существительными (<i>лень, жаль, неохота</i>); <p>3) степень сравнения (если есть): <i>Сегодня теплее. Мне больнее</i>;</p> <p>4) способ словообразования;</p> <p>5) функция в предложении: главный член безличных предложений (сказуемое)</p>
<p>СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ</p>	<p>СЛУЖЕБНЫЕ ЧАСТИ РЕЧИ:</p>
<p>Прийменник (разом з відмінковими закінченнями іменників або займенників виражає різні смислові відношення між словами)</p> <p><u>Класифікація:</u></p> <p>1) за смисловими відношеннями:</p> <ul style="list-style-type: none"> • об'єктні (<i>розповідати про пригоди, узяти за руку</i>); • просторові (<i>живу в місті, йде до школи</i>); • часові (<i>приїду перед обідом, через п'ять хвилин дзвоник</i>); • причинові (<i>не з'явився через хворобу, скривитися від болю</i>); 	<p>Предлог (всегда находится при имени существительном или местоимении; выражает различные смысловые отношения)</p> <p><u>Классификация:</u></p> <p>1) по смысловым отношениям:</p> <ul style="list-style-type: none"> • объектные (<i>рассказывать о путешествиях, взять за руку</i>); • пространственные (<i>живу в городе, иду в школу</i>); • временные (<i>приеду перед обедом, через пять минут звонок</i>); • причинные (<i>из-за дождя не состоялась прогулка</i>);

<ul style="list-style-type: none"> • мети (<i>для підвищення імунитету</i>); • умови (<i>при високій температурі треба викликати лікаря</i>); • допустові (<i>продовжити роботу всупереч наказу</i>); • супровідні (<i>гуляти з братом</i>); • способу дії (<i>зі страшним ревом піднявся літак</i>); <p>2) за структурою:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прості – 1 слово (<i>в, без, через, завдяки</i>); • складні – утворюються з 2-х і більше простих прийменників (<i>задля, поза, поміж, із-за, з-понад</i>); • складені – утворюються з кількох слів, поєднуються прийменники з повнозначним словом (<i>у зв'язку з, залежно від, згідно з, незважаючи на, за винятком, з метою, на випадок</i>); <p>3) за походженням:</p> <ul style="list-style-type: none"> • первинні (<i>в (у), з (із, зі, зо), на, про, об, з-за</i>); • вторинні (відіменні, віддієслівні, прислівникові) (<i>під час, поблизу, коло, навколо, навкруги, незважаючи на, залежно від та ін.</i>); <p>Кожен прийменник уживається з певною відмінковою формою</p>	<ul style="list-style-type: none"> • целевые (<i>для повышения иммунитета</i>); • условия (<i>при высокой температуре нужно вызывать врача</i>); • уступительные (<i>продолжить работу несмотря на приказ</i>); • сопроводительные (<i>гуляют с братом</i>); • образа и способа действия (<i>с треском сломалась ветка</i>); • сравнительные (<i>мужичок с ноготок, длиной в метр</i>); <p>2) по структуре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • простые – 1 слово (<i>в, без, через, благодаря</i>); • сложные – состоят из 2-х слов (<i>во время, в течение</i>); • составные – состоят из 3-х слов (<i>в связи с, в зависимости от, в соответствии с</i>); <p>3) по особенностям образования:</p> <ul style="list-style-type: none"> • непроизводные (первообразные) (<i>в, с, на, о, об, из-за</i>); • производные (образованные из форм полных слов) (<i>во время, вблизи, вокруг, несмотря на, в зависимости от и др.</i>). <p>Каждый предлог употребляется с определенной падежной формой</p>
<p style="text-align: center;">Сполучник</p> <p>(служить для соединения однородных членов предложения или частей сложного предложения)</p> <p style="text-align: center;"><u>Классификация:</u></p> <p>1) за происхождением:</p> <ul style="list-style-type: none"> • непоходные (или первичные) (<i>а, и, та, але, чи, бо</i>); 	<p style="text-align: center;">Союз</p> <p>(служит для соединения однородных членов предложения или частей сложного предложения)</p> <p style="text-align: center;"><u>Классификация:</u></p> <p>1) по морфологическому составу:</p> <ul style="list-style-type: none"> • непроизводные (<i>а, и, но, или</i>);

<ul style="list-style-type: none"> • похідні (або вторинні) (<i>тому що, щоб, якщо, якби, проте</i>); <p>2) за структурою:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прості (<i>як, що, поки, але, і</i>); • складні (<i>зате, проте, щоб, мовби</i>); • складені (<i>тому що, через те що, як тільки</i>); <p>3) за характером синтаксичних зв'язків:</p> <p style="text-align: center;"><u>сурядні:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • єднальні (<i>і (ї), та, і...і, ні...ні, ані...ані</i>) з такими відтінками: а) часові; б) результативні; в) поширювальні; г) обмежувальні; д) видільні; • зіставні (<i>а</i>) з такими відтінками: а) власне зіставні; б) зіставно-єднальні; в) зіставно-протиставні; г) зіставно-наслідкові; • протиставні (<i>а, але, та (але), проте, зате, однак, ж (же), тільки, лише, а то та ін.</i>) з такими відтінками: а) власне протиставні; б) протиставно-допустові; в) протиставно-компенсувальні; д) протиставно-обмежувальні; • розділові (<i>або, чи, або...або, чи...чи, то...то, не то...не то, чи то...чи то, хоч...хоч</i>) з такими відтінками: а) взаємовиключення; б) чергування; в) невизначеності; г) сумніву, невпевненості; • градаційні (<i>не тільки..., а й; не стільки..., скільки; як..., так і; не лише..., але й; не так..., як; не те щоб..., але та ін.</i>) з такими відтінками: а) єднальні; б) зіставні; в) порівняльні; г) протиставні; 	<ul style="list-style-type: none"> • производные (<i>потому что, чтобы, если, зато</i>); <p>2) по структуре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • простые (<i>как, что, пока, но, и</i>); • сложные (<i>зато, чтобы, тоже</i>); • составные (<i>так как, потому что, для того чтобы</i>); <p>3) по характеру синтаксических отношений:</p> <p style="text-align: center;"><u>сочинительные:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • соединительные (<i>и, да, и...и, ни...ни, тоже, также</i>) с такими оттенками значений: а) временные; б) результативные; в) распространительные; г) ограничительные; д) выделительные; • противительные (<i>а, но, да, зато, однако, же, только, а то</i> и др.) с такими оттенками значений: а) сопоставительные; б) уступительные; в) возмездительные; г) распространительные; д) ограничительные; • разделительные (<i>или, либо, то... то, не то... не то, то ли... то ли, ли... ли, а то, а не то, не то</i>) с оттенками значений: а) взаимоисключение; б) чередование; в) неопределённость; г) сомнение; д) несоответствие; е) мотивировка; ж) опасение; з) предостережение; • градационные (<i>не только..., но и; не сколько..., сколько; как..., так и; не только..., однако и; не так..., как; чем..., тем; не то чтобы..., а и та ін.</i>) с такими оттенками значений: а) соединительные; б) сопоставительные; в) сравнительные; г) противительные;
--	---

<ul style="list-style-type: none"> • приєднувальні (<i>та й, та ще й, також і, а й, причому, притому, і тому, а значить та ін.</i>); • пояснювальні (<i>а саме, тобто (себто, цебто), як-от</i>) з відтінком пояснення висловленої думки; <p style="text-align: center;"><u>підрядні:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • з'ясувальні (<i>що, щоб, як, ніби, наче та ін.</i>); • порівняльні (<i>як, мов, мовби, немов, немовби, наче, неначе, ніби, нібито та ін.</i>); • мети (<i>щоб, для того щоб, задля того щоб, з тим щоб, аби</i>); • причинові (<i>тому що, бо, через те що, зати́м що, оскільки</i>); • умовні (<i>якби, якщо, коли, коли б, як, як тільки, аби (розм.)</i>); • допустові (<i>хоч, хай, нехай, дарма що, незважаючи на те що</i>); • наслідку (<i>так що</i>); • часові (<i>коли, як, як тільки, поки, доки, ледве, відколи, перед тим як, після того як, відтоді як та ін.</i>); <p>4) за способом уживання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • одиничні (<i>і, але, а, що</i>); • повторювані (<i>і...і, або...або</i>); • парні (<i>як..., так і; не тільки..., але й; не лише..., а й; чим..., тим</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> • присоединительные (<i>и, тоже, также, да и, и потому, а потому, и поэтому, а также, а следовательно, а значит, а затем и др.</i>) с оттенками значений: а) последовательность описания; б) последовательность временная; в) пояснение; г) указание на причину; • пояснительные (<i>а именно, то есть, или</i>) с оттенком пояснения высказанной мысли; <p style="text-align: center;"><u>подчинительные:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • изъяснительные (<i>что, чтобы, как и др.</i>); • компаративные, или сравнительные (<i>как, будто, как будто, словно, чем, точно, подобно тому как, будто бы, как если бы и др.</i>); • целевые (<i>чтобы, для того чтобы, затем чтобы, только бы и др.</i>); • причинные (<i>потому что, так как, поскольку, ибо, оттого что, вследствие того что, в силу того что, ввиду того что, благодаря тому что, из-за того что, в связи с тем что и др.</i>); • условные (<i>если, если бы, раз, когда б, кабы (прост.)</i>); • уступительные (<i>хотя (хоть), несмотря на то что, невзирая на то что, даром что, пускай (пусть) и др.</i>); • следствия (<i>так что</i>); • временные (<i>когда, как, как только, пока, едва, с тех пор как, в то время как, до того как, покуда и др.</i>); • присоединительные (<i>отчего, зачем, вследствие чего, ввиду чего и др.</i>) <p>4) по употреблению:</p> <ul style="list-style-type: none"> • одиночные (<i>и, но, а, что</i>); • повторяющиеся (<i>и...и, или...или</i>); • двойные (или парные) (<i>как..., так и; не только..., но и; чем..., тем</i>);
---	---

Частка

(надає додаткових семантичних і емоційно-експресивних відтінків словам, словосполученням або реченням)

Класифікація:

1) розряд за значенням:

а) частки, що виражають різні семантичні відтінки слів, словосполучень або речень:

- означальні (*якраз, саме, точно, дійсно, справді, власне, ледве* та ін.);
- обмежувально-видільні (*тільки, лише, лиш, хоч, хоча, хоч би, навіть, уже* та ін.);
- вказівні (*он, онде, ось, осьде, це, оце, то, ото, от*);
- підсилювальні (*і, й, та, навіть, аж, же, -таки, -бо, -но* та ін.);
- уточнювальні (*саме, якраз, справді, точно, власне, рівно, майже, приблизно, трохи не* та ін.);

б) частки, що виражають модальні й модально-вольові відтінки значень:

- власне модальні (*ледве чи, навряд чи, мовляв, мабуть* та ін.);
- стверджувальні (*так, атож, аякже, авжеж, еге, еге ж* та ін.);
- заперечні (*не, ні, ані*);
- питальні (*чи, невже, хіба, що за* та ін.);
- модально-вольові, або спонукальні (*бодай, давай, ну, -но* та ін.);
- порівняльні (*мов, немов, наче, неначе, як* та ін.);

Частица

(придаєт доповнительные смысловые или эмоциональные оттенки словам, словосочетаниям или целым предложениям)

Классификация:

1) разряды по значению:

а) частицы, выражающие различные смысловые оттенки слов в речи:

- определительные (*именно, как раз, почти, ровно, чуть не, совсем, просто* и др.);
- выделительно-ограничительные (*лишь, только, хотя бы, исключительно, единственно* и др.);
- указательные (*вон, вот, это*);
- усилительные (*и, даже, же, уж* и др.);
- уточнительные (*именно, как раз, подлинно, приблизительно, ровно, точь-в-точь* и др.);
- неопределенные (*кое-, -либо, -нибудь, -то*);

б) частицы, выражающие модальные и модально-волевые оттенки значений:

- собственно-модальные (*вряд ли, едва ли, пожалуй* и др.);
- утвердительные (*да, так* и др.);
- отрицательные (*нет, не, ни*);
- вопросительные (*ли, разве, неужели, ужель* и др.);
- модально-волевые (*дай, давай, ну, пусть, пускай, бы* и др.);
- сравнительные (*будто, как будто, как бы, словно* и др.);
- обозначающие субъектную передачу чужой речи (*дескать, мол, де, якобы*);

<p>в) емоційно-експресивні:</p> <ul style="list-style-type: none"> • окличні (<i>як, який, що за, що то за, ну й та ін.</i>); <p>2) за функцією:</p> <ul style="list-style-type: none"> • словотворчі (<i>будь-, -небудь, казна-, хтозна-, -сь, аби-, де-, не-, ні-, -би, -б, -що</i>); • формотворчі (<i>хай, нехай, би (б), най-, як-, що-, -ся</i>); <p>3) за місцем уживання:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозитивна (<i>не написав</i>); • постпозитивна (<i>якийсь</i>); 	<p>в) эмоционально-экспрессивные:</p> <ul style="list-style-type: none"> • восклицательные (<i>как, ведь, что за, ну и и др.</i>); <p>2) по грамматическому значению:</p> <ul style="list-style-type: none"> • словообразующие (<i>не-, ни-, кое-, -либо, -нибудь, -то</i> и др.); • формообразующие (<i>бы, бывало, да, пусть, -ся</i>); <p>3) по месту употребления:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозитивная (<i>не прочитал</i>); • постпозитивная (<i>какой-то</i>);
<p style="text-align: center;">Модальні слова</p> <p>(слова, за допомогою яких виражається ставлення того, хто говорить, до висловленої думки; не виконують номінативної функції, а тому не є членами речення)</p> <p>Виконують такі синтаксичні функції:</p> <p>1) уживаються переважно як вставні слова: <i>Може, сьогодні буде дощ?</i></p> <p>2) уживаються в ролі слова-речення, найчастіше в діалогічному мовленні: – <i>Ви прочитаєте цю книгу?</i> – <i>Безсумнівно.</i></p> <p>Не всі вставні слова і словосполучення належать до модальних:</p> <p>1) вставні слова з емоційно-експресивним забарвленням: <i>на щастя, на жаль</i> та ін.;</p> <p>2) слова зі значенням уточнення, пояснення: <i>до речі, крім того, зокрема</i> та ін.;</p> <p>3) слова і словосполучення, які виражають послідовність висловлюваних думок, їх взаємозв'язок: <i>по-перше, по-друге, отже, таким чином</i> та ін.</p>	<p style="text-align: center;">Модальные слова</p> <p>(слова, при помощи которых говорящий выражает свое отношение к содержанию высказываемого; не выполняют номинативной функции, и поэтому не выступают в предложении в роли его членов)</p> <p>Выполняют такие синтаксические функции:</p> <p>1) употребляются в качестве вводного слова с модальным значением: <i>Вам до меня, конечно, нет никакого дела;</i></p> <p>2) употребляются в роли слова-предложения, чаще всего в диалоге: – <i>Вы купите эту книгу?</i> – <i>Безусловно.</i></p> <p>Не включаются в разряд модальных слов:</p> <p>1) вводные слова с эмоциональной окраской: <i>к счастью, к сожалению, к удовольствию, к удивлению</i> и т. п.;</p> <p>2) слова со значением уточнения, пояснения: <i>в частности, впрочем, кстати, например</i> и т.п.;</p> <p>3) слова, указывающие на связь мыслей: <i>во-первых, наконец, однако, итак, значит, следовательно</i> и др.</p>

Вигук

(слова, які виражають різні емоції, почуття, волевиявлення, не називаючи їх)

Класифікація:

1) за значенням:

- емоційні (*О! Ой! Ох! Ах! Ага! Ех! Жах! Фе! Фу!* та ін.);
- спонукальні (*Ей! Агов! Годі! Марш! Гайда! Нумо! Ану!* та ін.);

2) за способом творення:

- первинні (*А! О! Гей! Ну! Ого!*);
- вторинні (*Господи! Алло! Браво! Бис! Леле! Диви! Отаке! От тобі й на!* та ін.).

Окремо виділяються **звуконаслідувальні слова**, які примикають до вигуків, але не зливаються з ними. Вони відтворюють різні звуки природи, тварин, машин тощо: *ку-ку, кру-кру, му-у-у, ш-ш-ш, дзень-дзень*

Междометие

(слова, которые выражают чувства, волеизъявления, но не называют их)

Классификация:

1) по значению:

- эмоциональные (*О! Ой! Ай! Ох! Ах! Эх! Увы! Ага! Фи!* и др.);
- повелительные (*Эй! Ау! Марш! Пока! Стоп! Караул!* и др.);

2) по способу образования:

- первообразные (*Ух! Ого! Ба! Ай-ай! Ой-ой-ой!* и др.);
- производные (*Боже мой! Алло! Браво! Бис! Батюшки!* и др.).

Отдельно рассматривают **звукоподражательные слова**, которые примыкают к междометиям, но не отождествляются с ними. Они передают разные звуки природы, животных, машин и т.д.: *ку-ку, кря-кря, му-у-у, ш-ш-ш, тик-так*

СХЕМИ І ЗРАЗКИ РОЗБОРУ ЧАСТИН МОВИ

ІМЕННИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Початкова форма (називний відмінок однини – для іменників, які вживаються в однині та множині).
3. Постійні ознаки:
 - а) власна чи загальна назва;
 - б) назва істоти чи неістоти;
 - в) з конкретним чи абстрактним значенням; збірний, з речовинним (матеріальним) значенням або одиничний;
 - г) рід (чоловічий, жіночий, середній, спільний);
 - г) відміна і група (тверда, м'яка або мішана група для іменників І-ІІ відмін).
4. Непостійні ознаки:
 - а) відмінок;
 - б) число;
 - в) від якого слова залежить (якщо залежить).
5. Функція в реченні: член речення.
6. Спосіб словотворення (формотворення).
7. Особливості правопису.

Зразок розбору

Без труда нема плода (Присл.).

1. *Плода* – іменник.
2. *Початкова форма* – плід.
3. *Постійні ознаки:*
 - а) загальна назва;
 - б) неістота;
 - в) конкретне значення;
 - г) *чол. рід*;
 - д) *ІІ відм., тверда гр.*
4. *Непостійні ознаки:*
 - а) *род. в.;*
 - б) *одн.;*
 - в) *залежить від слова "нема".*
5. *Функція в реченні: прямий додаток.*
6. $\overbrace{\text{Плод}}[a]$ – форма *род. в.*
7. *Відбувається чергування голосних [i] – [o] в корені слова.*

СХЕМЫ И ОБРАЗЦЫ РАЗБОРА ЧАСТЕЙ РЕЧИ

ИМЯ СУЩЕСТВИТЕЛЬНОЕ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Начальная форма (именительный падеж единственного числа).
3. Постоянные признаки:
 - а) собственное или нарицательное;
 - б) одушевлённое или неодушевлённое;
 - в) конкретное или отвлеченное; вещественное, собирательное, единичное.
 - г) род (мужской, женский, средний, общий, не имеет рода);
 - д) тип склонения.
4. Непостоянные признаки:
 - а) падеж;
 - б) число;
 - в) от какого слова зависит (если зависит).
5. Функция в предложении: член предложения.
6. Способ и тип словообразования (формообразования).
7. Особенности правописания.

Образец разбора

Без труда не вынешь и рыбку из пруда (Посл.).

1. *Рыбку* – имя существительное.
2. Начальная форма – *рыбка*.
3. *Постоянные признаки*:
 - а) *нарицательное*;
 - б) *одушевлённое*;
 - в) *конкретное*;
 - г) *жен. род*;
 - д) *I склонение*.
4. *Непостоянные признаки*:
 - а) *вин. падеж*;
 - б) *единств. число*;
 - в) *зависит от глагола "не вынешь"*.
5. *Функция в предложении: прямое дополнение*.
6. Рыбк^а ← риб^а – морфологический, аффиксальный, суффиксальный способ образования.
7. *Ассимиляция (оглушение) согласного в корне слова. Проверочное слово – рыба.*

ПРИКМЕТНИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Початкова форма (називний відмінок однини чоловічого роду).
3. Постійні ознаки:
 - а) розряд за значенням (якісний, відносний, присвійний);
 - б) ступінь порівняння (для якісних); проста (синтетична) або складена (аналітична) форма;
 - в) повний чи короткий; стягнена чи нестягнена форма повного прикметника;
 - г) група (тверда, м'яка, на -лиций).
4. Непостійні ознаки:
 - а) рід;
 - б) число;
 - в) відмінок;
 - г) від якого слова залежить.
5. Функція в реченні: член речення.
6. Спосіб творення (формотворення).
7. Особливості правопису.

Зразок розбору

На бідного Макара всі шишки летять (Присл.).

1. Бідного (Макара) – прикметник.
2. Початкова форма – бідний.
3. Постійні ознаки:
 - а) якісний;
 - б) нульовий ступінь порівняння;
 - в) повна, нестягнена форма;
 - г) тверда група.
4. Непостійні ознаки:
 - а) чол. рід;
 - б) одн.;
 - в) зн. в.;
 - г) залежить від іменника "Макара".
5. Функція в реченні: узгоджене означення.
6. $\boxed{\text{Бідн}}^{\text{ий}} \leftarrow \boxed{\text{бід}}^{\text{а}}$ – морфологічний, афіксальний, суфіксальний спосіб словотворення.
7. Пом'якшення приголосного звука [б'] передається на письмі буквою і.

ИМЯ ПРИЛАГАТЕЛЬНОЕ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Начальная форма (именительный падеж единственного числа мужского рода).
3. Постоянные признаки:
 - а) разряд по значению (качественное, относительное, притяжательное);
 - б) степень сравнения (у качественных); простая или сложная форма (для сравнительной и превосходной степени);
 - в) у качественных и притяжательных полная или краткая форма;
 - г) вариант склонения (твёрдый, мягкий, смешанный, на шипящий или на -ц).
4. Непостоянные признаки:
 - а) род;
 - б) число;
 - в) падеж;
 - г) от какого слова зависит.
5. Функция в предложении: член предложения.
6. Способ и тип словообразования (формообразования).
7. Особенности правописания.

Образец разбора

На бедного Макара все шишки валяются (Посл.).

1. *Бедного (Макара) – имя прилагательное.*
2. *Начальная форма – бедный.*
3. *Постоянные признаки:*
 - а) *качественное;*
 - б) *–;*
 - в) *полная форма;*
 - г) *твёрдый вариант склонения.*
4. *Непостоянные признаки:*
 - а) *муж. род;*
 - б) *единств. число;*
 - в) *вин. падеж;*
 - г) *зависит от имени существительного "Макара".*
5. *Функция в предложении: согласованное определение.*
6. *Бедн^н [ъй] ← бед [а] – морфологический, аффиксальный, суффиксальный способ образования.*
7. *Окончание -ого произносится [ъвъ].*

ЧИСЛІВНИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Початкова форма (називний відмінок).
3. Постійні ознаки:
 - а) розряд за значенням (кількісний чи порядковий);
 - б) для кількісних – власне кількісний, збірний, дробовий, неозначено-кількісний;
 - в) група за структурою (простий, складний або складений);
 - г) особливості відмінювання.
4. Непостійні ознаки:
 - а) відмінок;
 - б) рід (якщо властивий);
 - в) число (якщо властиве);
 - г) з яким словом пов'язаний (якщо пов'язаний).
5. Функція в реченні: член речення.
6. Особливості правопису.

Зразок розбору

Сім раз одмір, а раз відріж (Посл.).

1. *Сім (раз) – числівник.*
2. *Початкова форма – сім.*
3. *Постійні ознаки:*
 - а) *кількісний;*
 - б) *власне кількісний;*
 - в) *простий;*
 - г) *відмінюється за III типом (числівники від 5 до 12 та ін.), характерні паралельні форми:*
 - Н. в. сім*
 - Р. в. семи, сімох*
 - Д. в. семи, сімом*
 - З. в. як Н.в. або Р.в.*
 - О. в. сьома, сімома*
 - М. в. (на) семи, сімох*
4. *Непостійні ознаки:*
 - а) *зн. в.;*
 - б) *роду немає;*
 - в) *числа немає.*
5. *Функція в реченні: обставина міри й ступеня дії.*
6. *У кінці слова "ь" не пишеться.*

ИМЯ ЧИСЛИТЕЛЬНОЕ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Начальная форма (именительный падеж).
3. Постоянные признаки:
 - а) разряд по значению (количественное или порядковое);
 - б) для количественных – целое, дробное, собирательное, неопределённо-количественное;
 - в) разряд по структуре (простое, составное или сложное);
 - г) особенности склонения.
4. Непостоянные признаки:
 - а) падеж;
 - б) род (если есть);
 - в) число (если есть);
 - г) с каким словом связано (если связано).
5. Функция в предложении: член предложения.
6. Особенности правописания.

Образец разбора

Семь раз отмерь – один раз отрежь (Посл.).

1. *Семь (раз) – имя числительное.*
2. *Начальная форма – семь.*
3. *Постоянные признаки:*
 - а) *количественное;*
 - б) *целое;*
 - в) *простое;*
 - г) *склоняется как имя существительное III склонения:*

<i>И. п.</i>	<i>семь;</i>	<i>тень</i>
<i>Р. п.</i>	<i>семи;</i>	<i>тени</i>
<i>Д. п.</i>	<i>семи;</i>	<i>тени</i>
<i>В. п.</i>	<i>семь;</i>	<i>тень</i>
<i>Т. п.</i>	<i>семью;</i>	<i>тенью</i>
<i>П. п.</i>	<i>о семи;</i>	<i>о тени</i>
4. *Непостоянные признаки:*
 - а) *вин. падеж;*
 - б) *рода нет;*
 - в) *числа нет;*
 - г) *связано с именем существительным "раз".*
5. *Функция в предложении: обстоятельство меры и степени действия.*
6. *В конце слова пишется "ь".*

ЗАЙМЕННИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Початкова форма (називний відмінок).
3. Постійні ознаки:
 - а) з якою частиною мови співвідноситься (узагальнено-предметний, узагальнено-якісний, узагальнено-кількісний);
 - б) розряд за значенням (особовий, присвійний, вказівний, питальний, відносний, неозначений, заперечний, означальний, зворотний);
 - в) рід (в особових займенниках 3-ої особи);
 - г) як змінюється.
4. Непостійні ознаки:
 - а) відмінок;
 - б) число (якщо властиве);
 - в) рід (якщо властивий);
 - г) до якого слова відноситься (якщо відноситься).
5. Функція в реченні: член речення.
6. Особливості правопису.

Зразок розбору

Знай, цвіркуне, свій припічок (Присл.).

1. *Свій (припічок) – займенник.*
2. *Початкова форма – свій.*
3. *Постійні ознаки:*
 - а) *узагальнено-якісний;*
 - б) *присвійний;*
 - в) *– ;*
 - г) *змінюється як прикметник за родами, числами, відмінками.*
4. *Непостійні ознаки:*
 - а) *зн. в.;*
 - б) *одн.;*
 - в) *чол. рід;*
 - г) *відноситься до іменника "припічок".*
5. *Функція в реченні: узгоджене означення.*
6. *Уживання нескладотворчого голосного звука в кінці слова; пом'якшення приголосного звука [в'] передається на письмі буквою і.*

МЕСТОИМЕНИЕ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Начальная форма (именительный падеж единственного числа).
3. Постоянные признаки:
 - а) с какой частью речи соотносится;
 - б) разряд по значению (личные, притяжательные, указательные, вопросительные, относительные, неопределённые, отрицательные, определительные, возвратное);
 - в) род (у личных местоимений 3-го лица);
 - г) особенности склонения.
4. Непостоянные признаки;
 - а) падеж;
 - б) число (если есть);
 - в) род (если есть);
 - г) к какому слову относится (если относится).
5. Функция в предложении: член предложения.
6. Особенности правописания.

Образец разбора

Всяк сверчок знай свой шесток (Посл.)

~~~~~

1. *Свой (шесток) – местоимение.*
2. *Начальная форма – свой.*
3. *Постоянные признаки:*
  - а) соотносится с именем прилагательным;*
  - б) притяжательное;*
  - в) –;*
  - г) склоняется как имя прилагательное муж. рода.*
4. *Непостоянные признаки:*
  - а) вин. падеж;*
  - б) единств. число;*
  - в) муж. род;*
  - г) относится к имени существительному "шесток".*
5. *Функция в предложении: согласованное определение.*
6. *– .*

ПРИСЛІВНИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Розряд за значенням (означальний: якісно-означальний, кількісно-означальний, способу дії; обставинний: часу, місця, причини, мети, допусту).
3. Ступінь порівняння (якщо якісно-означальний).
4. Спосіб словотворення.
5. До якого слова відноситься.
6. Функція в реченні.
7. Особливості правопису.

Зразок розбору

Яблучко від яблуні недалеко відкочується (Присл.).

-----

1. *Недалеко* – прислівник.
2. *Обставинний, місця.*
3. *Нульовий ступінь порівняння.*
4. *Прикметникового походження; утворений від прикметника "недалекий".*
5. *Недалек^о ← недалек^{ий}* – морфологічний, афіксальний, суфіксальний спосіб словотворення.
6. *Залежить від дієслова "відкочується".*
7. *Функція в реченні: обставина місця.*
8. *"Не" пишеться разом, бо в реченні нема протиставлення, а слово називає нове поняття з протилежним значенням.*

НАРЕЧИЕ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Разряд по значению (качественное или обстоятельственное; для обстоятельственных – времени, места, причины, цели).
3. Степень сравнения (положительная или сравнительная); форма субъективной оценки (для качественных наречий).
4. Способ словообразования.
5. От какого слова зависит.
6. Функция в предложении.
7. Особенности правописания.

Образец разбора

Яблочко от яблони недалеко падает (Посл.).

1. *Недалеко* – наречие.
2. *Обстоятельственное, места.*
3. *Степень сравнения отсутствует.*
4. *Образовано от имени прилагательного "недалёкий".*
5. Недалеко[^] ← недалёкий – морфологический, *аффиксальный,*
суффиксальный способ словообразования.
6. *Зависит от глагола "падает".*
7. *Функция в предложении: обстоятельство места.*
8. *"Не" пишется слитно, т.к. нет противопоставления.*

ДІЄСЛОВО

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Початкова форма (інфінітив).
3. Постійні ознаки:
  - а) вид;
  - б) перехідність;
  - в) стан;
  - г) дієвідміна.
4. Непостійні ознаки:
  - а) спосіб;
  - б) час (якщо визначається);
  - в) особа (якщо визначається);
  - г) число;
  - г) рід (якщо визначається).
5. Спосіб словотворення.
6. Функція в реченні: член речення.
7. Особливості правопису.

Зразок розбору

Чужу біду на воді розведу, а своїй і кінця не знайду (Прусл.).

1. *Розведу* – дієслово.
2. *Початкова форма* – розвести.
3. *Постійні ознаки:*
  - а) *доконаний вид;*
  - б) *перехідне;*
  - в) *активний стан;*
  - г) *II дієвідміна.*
4. *Непостійні ознаки:*
  - а) *дійсний спосіб;*
  - б) *майбутній час;*
  - в) *I-ша особа;*
  - г) *одн.;*
  - г) *рід не визначається.*
5. $\overline{\text{Розвед}}\underline{\text{у}} \leftarrow \underline{\text{вед}}\underline{\text{у}}$ – морфологічний, афіксальний, префіксальний спосіб словотворення.
6. *Функція в реченні: простий дієслівний присудок.*
7. *Префікс роз-* завжди пишемо з буквою з. *Ненаголошений голосний в корені слова.*

ГЛАГОЛ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Начальная форма (инфинитив).
3. Постоянные признаки:
  - а) вид;
  - б) переходность;
  - в) залог;
  - г) тип спряжения.
4. Непостоянные признаки:
  - а) наклонение;
  - б) время (если есть);
  - в) лицо (если есть);
  - г) число;
  - д) род (если есть).
5. Способ словообразования.
6. Функция в предложении: член предложения.
7. Особенности правописания.

Образец разбора

Чужую беду руками разведу, а к своей и ума не приложу (Посл.).

1. *Разведу – глагол.*
2. *Начальная форма – развести.*
3. *Постоянные признаки:*
  - а) *совершенный вид;*
  - б) *переходный;*
  - в) *действительный залог;*
  - г) *II спряжение.*
4. *Непостоянные признаки:*
  - а) *изъявительное наклонение;*
  - б) *будущее время;*
  - в) *I-е лицо;*
  - г) *единств. число;*
  - д) *рода нет.*
5. *Развед[у] ← вед[у] – морфологический, аффиксальный, префиксальный способ словообразования.*
6. *Функция в предложении: простое глагольное сказуемое.*
7. *Безударная гласная в корне. Проверочное слово – развёл. В приставке раз- в безударном положении пишем "а".*

ДІЄПРИКМЕТНИК

Схема розбору

1. Частина мови (форма дієслова).
2. Початкова форма (називний відмінок однини чоловічого роду).
3. Інфінітив дієслова, від якого утворений дієприкметник.
4. Постійні ознаки (дієслова): а) вид; б) перехідність; в) стан; г) дієвідміна; г) форма активного чи пасивного дієприкметника; д) час (теперешній або минулий); е) від якої основи утворений (інфінітива чи теперішнього часу) і за допомогою якого суфікса.
5. Непостійні ознаки (прикметника):
  - а) число;
  - б) рід;
  - в) відмінок;
  - г) до якого слова відноситься.
6. Функція в реченні: член речення.
7. Особливості правопису.

Зразок розбору

Стривожена ніжними словами душа.
~~~~~

1. *Стривожена* – дієприкметник (відмінювана форма дієслова).
2. *Початкова форма* – стривожений.
3. *Інфінітив* – стривожити.
4. *Постійні ознаки:*
 - а) *доконаний вид;*
 - б) *перехідний;*
 - в) *пасивний стан;*
 - г) *II дієвідміна;*
 - г) *форма пасивного дієприкметника;*
 - д) *минулий час;*
 - е) *утворений від основи інфінітива "стривожити" за допомогою суфікса -ен-.*
5. *Непостійні ознаки:*
 - а) *одн.;*
 - б) *жін. рід;*
 - в) *наз. в.;*
 - г) *відноситься до іменника "душа".*
6. *Функція в реченні: узгоджене означення.*
7. *Ненаголошений голосний у корені слова. У суфіксі пишемо одну букву -н-.*

ПРИЧАСТИЕ

Схема разбора

1. Часть речи (особая форма глагола).
2. Начальная форма (именительный падеж единственного числа мужского рода).
3. Инфинитив глагола, от которого образовано данное причастие.
4. Постоянные признаки (глагола): а) вид; б) переходность; в) возвратность; г) залог; д) тип спряжения; е) форма действительного или страдательного причастия; ж) время (настоящее, прошедшее); з) от какой глагольной основы и при помощи какого суффикса образовано.
5. Непостоянные признаки (прилагательного):
 - а) полная или краткая форма (у страдательных причастий);
 - б) тип склонения (у твердого или смешанного варианта);
 - в) число; г) род; д) падеж (у причастий в полной форме);
 - е) от какого слова зависит.
6. Функция в предложении: член предложения.
7. Особенности правописания.

Образец разбора

Встревоженная нежными словами душа.

1. *Встревоженная* – причастие (особая форма глагола).
2. *Начальная форма* – *встревоженный*.
3. *Инфинитив* – *встревожить*.
4. *Постоянные признаки*:
 - а) *совершенный вид*;
 - б) *переходное*;
 - в) *невозвратное*;
 - г) *страдательный залог*;
 - д) *II спряжение*;
 - е) *форма страдательного причастия*;
 - ж) *прошедшее время*;
 - з) *образовано от основы инфинитива "встревожить" при помощи суффикса -енн-*.
5. *Непостоянные признаки*:
 - а) *полная форма*;
 - б) *твёрдый тип склонения*;
 - в) *единств. число*;
 - г) *жен. род*;
 - д) *им. падеж*;
 - е) *зависит от имени существительного "душа"*.
6. *Функция в предложении*: *согласованное определение*.
7. *В суффиксе две буквы -н-, т.к. есть приставка, причастие соверш. вида.*

ДІЄПРИСЛІВНИК

Схема розбору

1. Частина мови (форма дієслова).
2. Інфінітив дієслова, від якого утворений дієприслівник.
3. Ознаки:
 - а) вид;
 - б) перехідність;
 - в) дієвідміна;
 - г) від якої основи утворений (теперішнього часу чи інфінітива) і за допомогою якого суфікса;
 - г) ознаки якого часу має.
4. Вказати дієслово-присудок, що пояснюється дієприслівником.
5. Функція в реченні: член речення.
6. Особливості правопису.

Зразок розбору

Роблячи добрі справи, не шукай слави (Приказка).

1. *Роблячи* – дієприслівник (незмінна форма дієслова).
2. *Інфінітив* – *робити*.
3. *Ознаки*:
 - а) *недоконаний вид*;
 - б) *перехідний*;
 - в) *II дієвідміна*;
 - г) *утворений від основи дієслова теперішнього часу "роблять" за допомогою суфікса -ячи*;
 - г) *ознаки теперішнього часу*.
4. *Залежить від дієслова "не шукай"; не шукай (за якої умови?) роблячи добрі справи*.
5. *Функція в реченні: обставина умови*.
6. *Дієприслівник разом із залежними від нього словосполученням "добрі справи" утворює дієприслівниковий зворот, який на письмі відокремлюється комами*.

ДЕЕПРИЧАСТИЕ

Схема разбора

1. Часть речи (особая форма глагола).
2. Инфинитив глагола, от которого образовано данное деепричастие.
3. Признаки:
 - а) вид;
 - б) переходность;
 - в) возвратность;
 - г) залог;
 - д) тип спряжения;
 - е) от какой основы глагола и при помощи какого суффикса образовано;
 - ж) временное значение.
4. Указать глагол-сказуемое, которое поясняется деепричастием.
5. Функция в предложении: член предложения.
6. Особенности правописания.

Образец разбора

Делая добро, не жди похвалы (Поговорка).

1. *Делая* – деепричастие (особая форма глагола).
2. *Инфинитив* – *делать*.
3. *Признаки*:
 - а) *несовершенный вид*;
 - б) *переходное*;
 - в) *невозвратное*;
 - г) *действительный залог*;
 - д) *I спряжение*;
 - е) *образовано от основы инфинитива "делать" при помощи суффикса -я*;
 - ж) *значение настоящего времени*.
4. *Зависит от глагола "не жди"; не жди (при каком условии?) делая добро*.
5. *Функция в предложении: обстоятельство условия*.
6. *Деепричастие с зависимым словом "добро" образует деепричастный оборот, который выделяется запятыми*.

СЛОВО КАТЕГОРІЇ СТАНУ

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Розряд за значенням.
3. Група за походженням.
4. Ступінь порівняння (для слів категорії стану, що співвідносяться з якісними прикметниками).
5. Спосіб словотворення.
6. Функція в реченні: член речення.
7. Особливості правопису.

Зразок розбору

Мені весело.

1. *Весело* – слово категорії стану.
2. *Стан людини*.
3. *Прислівникового походження, співвідноситься з прислівником "весело"*.
4. *–*.
5. *Весело* – неморфологічний, морфолого-синтаксичний спосіб творення.
6. *Функція в реченні: присудок в односкладному, безособовому реченні*.
7. *Ненаголошений голосний [e] в корені слова. Перевірне слово – веселий*.

СЛОВО КАТЕГОРИИ СОСТОЯНИЯ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Разряд по значению.
3. Разряд по образованию.
4. Степень сравнения (для слов категории состояния, соотносительных по образованию с качественными прилагательными).
5. Способ словообразования.
6. Функция в предложении: член предложения.
7. Особенности правописания.

Образец разбора

Мне весело.

1. *Весело* – слово категории состояния.
2. *Состояние человека.*
3. *Соотносится с наречием – наречное.*
4. *Положительная степень сравнения.*
5. *Весело* – неморфологический, морфолого-синтаксический способ словообразования.
6. *Функция в предложении: сказуемое в односоставном, безличном предложении.*
7. *Безударная гласная в корне слова. Проверочное слово – весёлый.*

ПРИЙМЕННИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Які смислові відношення виражає.
3. Група за походженням (первинний чи вторинний) та за співвіднесеністю з повнозначними частинами мови (відіменний, віддієслівний, прислівниковий).
4. Група за структурою (простий, складний, складений).
5. Значення якої відмінкової форми уточнює і чи може вживатися з іншими відмінками.
6. Особливості правопису.

Зразок розбору

У лісі бути, а дров не бачити (Присл.).

1. У – прийменник.
2. Виражає просторові відношення.
3. Первинний.
4. Простий.
5. Уживається з місцевим відмінком, може вживатися з родовим і знахідним відмінками.
6. – .

ПРЕДЛОГ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Для выражения каких отношений используется данный предлог.
3. Разряд предлога по морфологическому строению и по соотношению со знаменательными частями речи.
4. Разряд предлога по структуре (простой, сложный, составной).
5. С каким падежом употреблён и может ли употребляться с другими падежами.
6. Особенности правописания.

Образец разбора

За деревьями леса не видеть (Пословица).

1. *За – предлог.*
2. *Выражает пространственные отношения.*
3. *Непроизводный (первообразный).*
4. *Простой.*
5. *Употребляется с творительным падежом, может употребляться с винительным падежом.*
6. *– .*

СПОЛУЧНИК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Група за походженням (первинний чи похідний).
3. Група за характером синтаксичних зв'язків (сурядний або підрядний).
4. Група за значенням.
5. Група за способом уживанням (одиничний, повторюваний, парний).
6. Група за структурою (простий, складний, складений).
7. З'єднує члени речення чи компоненти складного речення.
8. Особливості правопису.

Зразок розбору

Добре далеко чути, а погане ще далі (Прислів'я).

1. *А* – сполучник.
2. *Первинний*.
3. *Сурядний*.
4. *Протиставний*.
5. *Одиничний*.
6. *Простий*.
7. *З'єднує частини складного (складносурядного) речення.*
8. –

ЧАСТКА

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Група за значенням.
3. Група за функцією.
4. Надає додаткового відтінку слову, словосполученню чи реченню.
5. Місце в мовленні (препозитивна чи постпозитивна).
6. Особливості правопису.

Зразок розбору

Серед дня з свічкою не [можна] знайти (Приказка).

1. *Не* – частка.
2. *Заперечна*.
3. *Формотворча*.
4. *Відноситься до дієслова "знайти", надає йому додаткового відтінку.*
5. *Препозитивна*.
6. *З дієсловами пишеться окремо.*

СОЮЗ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Разряд союза по морфологическому составу (непроизводный или производный).
3. Разряд по характеру выражаемых отношений (сочинительный или подчинительный).
4. Разряд по значению.
5. Разряд по употреблению (одиночный, повторяющийся, двойной).
6. Разряд по структуре (простой, сложный, составной).
7. Соединяет члены предложения или части сложного предложения.
8. Особенности правописания.

Образец разбора

Добрая слава лежит, а плохая по дорожке бежит (Пословица).

1. А – союз.
2. Непроизводный (первообразный).
3. Сочинительный.
4. Противительный.
5. Одиночный.
6. Простой.
7. Соединяет части сложного (сложносочинённого) предложения.
8. – .

ЧАСТИЦА

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Разряд по значению.
3. Разряд по функции.
4. К какому слову (группе слов, всему предложению) относится.
5. Положение в речи (препозитивная или постпозитивная).
6. Особенности правописания.

Образец разбора

Днём с огнём не найти (Поговорка).

1. Не – частица.
2. Отрицательная.
3. Формообразующая.
4. Относится к глаголу "найти".
5. Препозитивная.
6. Пишется отдельно с глаголами.

МОДАЛЬНЕ СЛОВО

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Група за значенням.
3. На основі якої частини мови сформувалось (іменника, прислівника, дієслівної форми, категорії стану).
4. Функція в реченні.
5. Особливості правопису.

Зразок розбору

Здавалосьь, квіти змерзли.

1. *Здавалосьь* – модальне слово.
2. *Значення оцінки (виражає певний ступінь невпевненості).*
3. *Утворено від дієслова "здаватися".*
4. *Функція в реченні: вставне слово.*
5. *Правопис знака м'якшення в постфіксі -сь.*

ВИГУК

Схема розбору

1. Частина мови.
2. Група за значенням.
3. Група за походженням: первинний чи вторинний (від якої частини мови утворений).
4. Особливості правопису.

Зразок розбору

Гей, не стійте дуже близько – я тигрик, а не кішка (С. Маршак.).

1. *Гей* – вигук.
2. *Виражає волевиявлення, спонукання до дії.*
3. *Первинний.*
4. *На тисьмі відокремлюється комою.*

МОДАЛЬНОЕ СЛОВО

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Разряд по значению.
3. Соотнесённость с другими частями речи по образованию.
4. Функция в предложении.
5. Особенности правописания.

Образец разбора

Казалось, было холодно цветам (З. Гиппиус).

1. *Казалось* – модальное слово.
2. *Значение оценки (уточнение степени достоверности).*
3. *По образованию соотносится с глаголом "казаться".*
4. *Функция в предложении: вводное слово.*
5. *Безударная гласная в корне слова. Проверочное слово – кажется. Правописание мягкого знака в конце слова, постфикс -сь.*

МЕЖДОМЕТИЕ

Схема разбора

1. Часть речи.
2. Разряд по значению.
3. Разряд по способу образования.
4. Особенности правописания.

Образец разбора

Эй, не стойте слишком близко – я тигрёнок, а не киска (С. Маршак).

1. *Эй* – междометие.
2. *Повелительное.*
3. *Непроизводное.*
4. *Отделяется запятой.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агафонова Н. П. Русский язык : метод. указания для студентов-заочников. Ч. II / Н. П. Агафонова, Е. Б. Мамчич. – Чернигов, 1990. – 62 с.
2. Ганич Д. И. Русско-украинский и украинско-русский словарь / Д. И. Ганич, И. С. Олейник. – К. : Веселка, 1990. – 560 с.
3. Доленко М. Т. Сучасна українська мова : навч. посібник / М. Т. Доленко, І. І. Дацюк, А. Г. Кашук. – 3-тє вид., перероб. й допов. – К. : Вища шк., 1987. – 352 с.
4. Олійник І. С. Українсько-російський і російсько-український фразеологічний тлумачний словник / І. С. Олійник, М. М. Сидоренко. – К. : Рад. школа, 1991. – 400 с.
5. Полюга Л. М. Словник українських морфем / Л. М. Полюга. – Львів : Світ, 2001. – 448 с.
6. Потиха З. А. Школьный словарь строения слов русского языка : пособ. для учащихся / З. А. Потиха. – 2-е изд., испр. – М. : Просвещение, 1999. – 316, [2] с.
7. Розенталь Д. Э. Словарь-справочник лингвистических терминов / Д. Э. Розенталь, М. А. Теленкова. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1985. – 400 с.
8. Русский язык : энциклопедия / глав. ред. Ф. П. Филин. – 2-е изд. – М., 1998. – 432 с.
9. Сенина В. К. Русский язык : учеб.-метод. пособ. / В. К. Сенина, И. П. Калинина, И. В. Бурнос. – Чернигов, 2007. – 130 с.
10. Современный русский язык : учеб. пособ. / Р. Н. Попов, Д. П. Валькова, Л. Я. Маловицкий, А. К. Федоров. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 464 с.
11. Сучасна українська літературна мова : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / С. О. Караман, О. В. Караман, М. Я. Плющ [та ін.]; за ред. С. О. Карамана. – К. : Літера ЛТД, 2011. – 560 с.
12. Тихонов А. Н. Школьный словообразовательный словарь русского языка / А. Н. Тихонов. – 3-е изд. – М. : Культура и традиции, 1997. – 576 с.
13. Українська мова : енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. [та ін.]. – 2-ге вид., випр. і доповн. – К. : "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
МОРФЕМІКА /МОРФЕМИКА	4
БУДОВА СЛОВА / СТРОЕНИЕ СЛОВА.....	4
МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА / МОРФЕМНЫЙ АНАЛИЗ СЛОВА ...	4
СЛОВОТВІР / СЛОВООБРАЗОВАНИЕ	6
СПОСІБ СЛОВОТВОРУ / СПОСОБ СЛОВООБРАЗОВАНИЯ.....	6
СЛОВОТВІРНИЙ ЛАНЦЮЖОК (РЯД) / СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ЦЕПОЧКА	6
СЛОВОТВІРНЕ ГНІЗДО / СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ГНЕЗДО	7
СЛОВОТВІРНИЙ АНАЛІЗ СЛОВА / СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СЛОВА.....	7
МОРФОЛОГІЯ / МОРФОЛОГИЯ	8
САМОСТІЙНІ ЧАСТИНИ МОВИ / САМОСТОЯТЕЛЬНЫЕ ЧАСТИ РЕЧИ:	8
Іменник / Имя существительное	8
Прикметник / Имя прилагательное	9
Числівник / Имя числительное	10
Займенник / Местоимение	11
Дієслово / Глагол.....	13
Дієприкметник / Причастие	15
Дієприслівник / Деєпричастие.....	16
Безособова форма на -но, -то	17
Прислівник / Наречие	17
Слово категорії стану / Слово категории состояния	18
СЛУЖБОВІ ЧАСТИНИ МОВИ / СЛУЖЕБНЫЕ ЧАСТИ РЕЧИ:	19
Прийменник / Предлог.....	19
Сполучник / Союз	20
Частка / Частица	23
Модальні слова / Модальные слова	24
Вигук / Междометие.....	25
СХЕМИ І ЗРАЗКИ РОЗБОРУ ЧАСТИН МОВИ / СХЕМЫ И ОБРАЗЦЫ РАЗБОРА ЧАСТЕЙ РЕЧИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Калініна Ірина Павлівна

Янко Наталія Олексіївна

**УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКИЙ
ЛІНГВІСТИЧНИЙ ДОВІДНИК**

Словотвір і морфологія

Верстка та макетування *О. І. Полковник*

Комп'ютерний набір *Н. О. Янко*

*Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 17500-6250 ПР від 16.11.2010 р.*

Підписано до друку 29.05.2017 р. Формат 60×84 1/16.

Папір офсетний. Друк на різнографі.

Ум. друк. арк. 3,02. Обл. вид. арк. 2,38.

Наклад 100 прим. Зам. № 828

Редакційно-видавничий відділ ЧНПУ імені Т.Г. Шевченка

14013, м. Чернігів, вул. Гетьмана Полуботка, 53, к. 208

тел. 65-17-99. Chnpu.tipograf@gmail.com